

CERKLJANSKA LAUFARIJA

Pusta ni, če po ulicah ne divjajo laufarji

Na spletni strani društva Laufarija Cerkno ura že odšteva trenutek, ko se bo začel najbolj norčavi in zabavni čas v letu. Pust. Obleke so pripravljene, marjetičini kiti spleteni, več-desetkilogramsko pustovo odevalo sešito. Cerkljanske ulice bodo v kratkem po malem spominjale na beneške. Karneval je namreč pred vrati.

Anja Intihar

Prvo nedeljo po novem letu se na ulicah Cerknega pojavi prvi laufar, do debele oziroma pustne nedelje mu sledijo še drugi. Laufarji niso kot ptujski kurenti, da bi se na večjih prireditvah v javnosti kazali tako rekoč vse dni v letu. Strnjena laufarska družina pripelje svoje obleke in obličja oziroma larfe, kot jim pravijo, na plan le v pustnem času, sicer so varno spravljene v prostorih društva Laufarija Cerkno. Leta 2026 bodo v društvu praznovali 70-letnico. Starejši člani vaje počasi, a vztrajno prepuščajo v roke mladim. Laufarija ima trenutno okrog 114 članov; da bi zanimanja zanjo zmanjkalo, se ne bojijo.

Za tri laufarske like oblačila vsako leto sešijejo na novo – iz svežega mahu, bršljanovih listov ali smrekovih vejic. Ko sva s fotografom obiskala prostore laufarije, je bila obleka za pusta že sešita in varno spravljena na hladnem. Po tleh in na mizi so ležali bršljanovi listi. Tudi šivanje odeval je, kot so večkrat poudarili člani društva, poseben dogodek in priložnost za druženje.

Nihče ne zna odgovoriti na vprašanje, kdaj so se laufarji prvič pojavili v Cerknem in od kod so pravzaprav prišli; najbrž obred izhaja iz poganskih časov. Laufarija kot leto svojega rojstva danes sicer šteje letnico 1956, ko so po zaslugi domačina Petra Breliha laufarji oživel. Med drugo svetovno vojno uničene obleke in larfe mu je s pomočjo umetnika Rada Jelinčiča uspelo izrezljati oziroma izdelati na novo.

Pustno dogajanje sestavljajo nedeljski obhodi, koledovanje – laufarji v skupini obiskujejo domačije in nabirajo dobre, zaplešejo z gospodinjami za dobro letino oziroma dež, da ta dediščina v tem prostoru še nekaj pomeni. Člani laufarije jo ohranjajo, živijo in razvijajo. Kakor se morda čudno sliši, da govorimo o razvoju dediščine, ampak dejansko je laufarijo od leta 1956 ohranjalo živo to, da so jo ljudje začutili za svojo, jo ohranili, kakršna je bila v

prvotni obliki, vendar ji neprestano tudi kaj dodajali. Aktualizirali so jo.

Laufarska družina je ob obnovitvi štela štirinajst likov, kasneje se je številka povečala na današnjih petindvajset. Nazadnje so leta 1997 dodali oštirja. Se jim bo v kratkem morda pridružil kak nov lik? Predsednik društva Tomaž Lahajnar, ki je letos nastopil svoj drugi mandat, pravi, da o tem stalno razmišljajo, ampak bo moral lik imeti težo. Ko bodo našli nekaj, kar bi lahko »spravili v larfo«, kot se je izrazil predsednik društva, bodo to storili. Nikakor pa ne bo na prvo žogo, temveč premišljeno in v skladu s tradicijo.

Ime laufarji izhaja iz nemške besede za tek – *laufen* (teči). Eni glavnih likov, ta terjasti, namreč nenehno norijo naokrog.

Vsak ima najljubši lik

»Laufarija je vpisana v slovenski register nesnovne kulturne dediščine in ima status državnega spomenika, kar pomeni, da morajo člani do neke mere ohranjati izvorno obliko – jedro družine, ljudsko gledališče, izvesti morajo sprevod in koledovanje, pustno obsodbo. To je dediščinski del. Ker pa je živa, se lahko nadgrajuje, vendar morajo biti člani pri tem modri in slediti tradiciji,« pojasnjuje Ivana Leskovec. V laufarsko družino so pred desetletji skušali vključiti like iz političnega življenja, a se to ni obneslo. Prav tako so jo poskušali razširiti z otroškimi liki in v sprevod vključili malega ta bršljanovega z enako vlogo in naličjem, kot ju ima odrasli lik. Ta poskus ni uspel, a vendar se v zadnjih letih množijo mali laufarji, ki nastopajo zunaj uradne laufarije odraslih. Pri tem gre sicer za odklon od osnovnega koncepta laufarije, saj mali laufarji posnemajo le funkcijo posameznih likov, nikakor pa ne celotnega programa. Sam pojav pa kaže na velik pomen

Larfe so vse razen ene izrezljane iz lipovega lesa. FOTO SAŠO TUŠAR

Ta terjast naj bi predstavljal duha umrlih prednikov, zato je tudi njegovo naličje grozljivo, z velikim nosom in veliko čeljustjo, iz katere štrlijo veliki beli zobje. FOTO SAŠO TUŠAR

Osrednji lik cerkljanske laufarije je pust, ki simbolizira zimo.

laufarije v zavesti oziroma zaznavanju prebivalcev Cerkljanskega, poudarjajo v društvu.

V Cerknem ima skoraj vsakdo svoj najljubši laufarski lik. Eden bolj priljubljenih je zaradi prijaznega in milega obličja ta žakljev. Ta predstavlja kmeta, ki z okroglimi rdečimi lici in opaznim nosom zadovoljno razmišlja o polni kleti in odmikanju zime. Bolj pogumni otroci se navdušujejo nad ta terjastmi, seveda če se jim uspe izogniti njihovi šibi. Zelo priljubljen je tudi lik marjeti-

ce, ki je poleg vsaj na videz osamljene in umirjene ta stare, zadržane gospe in ta pjane eden od štirih ženskih likov v laufarski družini. Vprašanje je, koliko vsak posameznik, ki v pustnem času spremlja laufarijo, naj bo domačin ali obiskovalec, sploh razmišlja o ozadju likov. Ti namreč poosebljajo različne družbene in poklicne skupine domačega okolja, nekateri – in ti so posebno zanimivi in privlačni, sploh če se zna oseba pod larfo dobro vživeti v svojo vlogo – pa poosebljajo človeške značilnosti in slabosti. Že omenjene ta pjane ne boste videli brez steklenice v rokah, tudi hodi večinoma vijugasto, medtem ko uglajena gospod in gosa v sprevodu vedno stopata zadaj, prefinjena in vzvišena predstavljata cerkljanski meščanski sloj prebivalstva. Od vseh likov lahko govorimo samo ta star.

Člani lafarije nedvomno morajo biti dobri igralci. Levji delež pade vsako leto na predstavnike cesarsko-kraljeve sodnije. Sodnik, advokat, porota in pisar pred večstoglavo, lahko pa tudi do dvatisočglavo množico, preberejo obtožnico pustu in ga kljub advokatorstvu trudu, da bi mu končno prigovoril oprostilno sodbo, po odločitvi porote obsodijo na smrt. Za marsikoga je ta del tradicije najbolj zabaven. Ker se tik pred tem namreč bere kalamuon. Tu stvar zares postane zanimiva. Nihče človeku ne more jamčiti, da se ne bo pojavil v kalamuonu. Vsakokratnemu županu udeležba zagotovo ne uide, »nevarno« je, da se v njem pojaviš kot (ne)sposob-

PLES V MASKAH, OBTOŽNICA IN EKSEKUCIJA PUSTA

Društvo Laufarija vabi v soboto, 10. februarja, ob 16. uri na otroško rajanje z animatorji Smeškov svet, ob 21. uri pa na ples v maskah z ansamblom Prebrisani muzikantje. V nedeljo, 11. februarja, bo ob 14. uri na Glavnem trgu tradicionalna pustna prireditev, ob 17. uri pa zabava z ansamblom Crklani. V torek, 13. februarja, bodo lafarji ob 12. uri odkopali bot, ob 15. uri bosta sledili obtožba pusta in usmrtitev.

PUST JE KRIV!

V Cerkljanskem muzeju je na ogled stalna zbirka z naslovom *Pust je kriv! – pripoved o cerkljanskih lafarjih*. V muzeju je shranjena tudi njihova oprema, izdelana leta 1956 in pozneje.

ni novinar, gostinec, arhitektka, direktor te ali one ustanove ... Prav tako ni povsem jasno, ali je huje, če v kalamuonu si ali če te v njem ni.

Kriv! Za čisto vse

Zguda pamladu je blu ris lpu ureme. Kor sej pa začjelu pulsku dila, s pa nagajeu na vse bažje uize. Krampir ni zlipa mogu na dan ... Uiš kako ti slabu skrbiš za ldi, zdej sjem še tista riš za pelziuone taku pazludjau padalšau, deuje uadkraje vsi šči s ta suit prit kot ga boje dabil ... Tako nekako teče kalamuon, obtožnica, ki jo sodnik cesarsko-kraljeve sodnije pustu prebere pred zbranim občinstvom. Pust sicer večkrat pobegne – dramaturgija je vnaprej zasnovana tako rekoč do potankosti – vendar ga ta terjasti vsakič najdejo in privedejo nazaj. V obtožnici, sestavljeni v starem cerkljanskem narečju, je pust kriv za vse, kar se je med letom zgodilo v kraju in državi. Za slabo letino, za deževno ali preveč suho vreme, za pomanjkanje delovnih mest, luknje v asfaltu in dvig upokojitvene starosti. Za zapiranje gostiln ali njihovo preveč množično obiskovanje.

Tomaž Lahajnar je poudaril, da je kalamuon precej težje pisati tedaj, ko se v kraju ne dogaja nič, kot pa, ko je dogajanja precej. Marsikateri obiskovalec od zunaj, pa tudi (mlajši) domačini, nevajeni starega cerkljanskega dialekta, med branjem obtožnice ne razumejo niti besede, zgolj slutijo lahko, da cesarsko-kraljeva sodnija lokalni in širši družbi na satiričen način nastavlja ogledalo. Eno najbolj zahtevnih nalog med vsemi lafarškimi liki ima zagotovo sodnik, ki na odru v narečju prebere obtožnico pustu. Podpredsednik društva Laufarija Miha Bavcon je pojasnil, da so v nasprotju z nosilci larf, ki se lahko menjujejo, člani cesarsko-kraljeve sodnije več let eni in isti, saj morajo biti res večji svojega dela, torej vloge, ki jo igrajo na odru: »Prav tako je biti sodnik velika čast, tako rekoč največ, kar lahko član lafarije doseže.«

Kalamuon pišejo vsi ljudje, ki sooblikujejo družbeno dogajanje v Cerknem, je poudaril Tomaž Lahajnar. Nekaj članov lafarije nato izlušči pomembne domače in svetovne dogodke in jih oblikuje v svojevrstno satiro, ki je predstavljena na Glavnem trgu. Marsikdo bi si želel, da bi bili pri tem ostrejši, »špičili« še bolj, a se je zgodilo že tudi, da se je kdo pritožil, da so se iz njega preveč norčevali. Loviti ravnesje med odsotnostjo samocenzure in zadovoljevanjem ljudskih množic ni lahka naloga.

Eden prvih kalamuonov
FOTO VORANC
VOGEL/DELO

Podpredsednik društva Laufarija Cerkno Miha Bavcon (levo), v ogledalu odsev predsednika društva Tomaža Lahajnarja FOTO VORANC VOGEL

Sodnik cesarsko-kraljeve sodnije pustu pred zbranim občinstvom prebere obtožnico, kalamuon, ki je sestavljena v starem cerkljanskem narečju.

Ivana Leskovec si je »čast« biti v kalamuonu pred leti prislužila tudi sama, in sicer kot direktorica Mestnega muzeja Idrija. Lafarjem tega seveda ni zamerila. Kot zgodovinarica in etnologinja ter kot domačinka iz Cerkljanskega ji je jasno, kaj pustna obtožnica v resnici je oziroma od kod pustno obredje izvira: »Liki imajo globoke korenine v verovanju naših davnih prednikov. Verovali so, da se umrli, ki živijo naprej na onem svetu, v obliki teh mask vračajo v naš svet. In te maske imajo

neizmerno moč. Lahko so dobre, slabe, hudobne, predvsem pa imajo pri svojem pojavljanju v našem svetu neke pravice. Zahtevajo darove, kaznujejo prestopke, puščajo srečo. Ples za debelo repo, recimo, je primer tega.« Najbolj očitna in razširjena pravica maskirancev na splošno je prav pravica do satire in kritike, še dodaja Ivana Leskovec, in to ni posebnost le na Cerkljanskem, pač pa velja za vse pustne maske. »Zato obsodb, izrekov, ki jih sodnik na pustni obsodbi prebere, ne gre jemati osebno. Treba je razumeti zgodovinsko dejstvo oziroma dimenzijo šemljenja, ki je pravica vseh maskirancev. Da se nam maščujejo za vse, kar so doživeli slabega oziroma kar se zdaj kaže v tem, da je narobe, smešno, napačno, neumno,« še dodaja etnologinja.

Gre za obsodbe naših človeških napak oziroma slabih odločitev, ki imajo lahko velike posledice. V Cerknem so zato – če se znajdejo v kalamuonu ali pa ne – domačini lahko srečni, ker imajo nekoga, na katerega lahko zvalijo krivdo za čisto vse, kar se je slabega v kraju zgodilo v preteklem letu. Pust je vedno bil kriv in tudi letos se, pa naj beži še tako daleč, botu ne bo izognil.

Za tri lafarje se obleka našije vsako leto na novo, razloži predsednik društva Laufarija Cerkno Tomaž Lahajnar. FOTO VORANC VOGEL

Večino novih likov so ustvarili do leta 1976, zadnjega, oštirja, pa leta 1997. FOTO SAŠO TUŠAR

